

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

26 oktober 2001

WETSVOORSTEL

**tot wijziging van het Wetboek
van strafvordering, teneinde ervoor
te zorgen dat beklaagden en beschuldigen
door een raadsman kunnen worden
bijgestaan, ook al waren zij niet
op de terechtzitting aanwezig**

(ingediend door de heer Daniel Bacquelaine,
mevrouw Jacqueline Herzet
en mevrouw Anne Barzin)

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

26 octobre 2001

PROPOSITION DE LOI

**modifiant le Code d'instruction criminelle
visant à permettre au prévenu et à l'accusé,
même absents aux débats,
d'avoir l'assistance
d'un défenseur**

(déposée par M. Daniel Bacquelaine
et Mmes Jacqueline Herzet
et Anne Barzin)

SAMENVATTING

Op 21 januari 1999 oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat België artikel 6, §§ 1 en 3, c), van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden had geschonden. Met die uitspraak bevestigde het Hof zijn rechtspraak op grond waarvan een beschuldigde die met opzet op zijn proces afwezig blijft, toch het recht behoudt zich door een advocaat te laten verdedigen.

In de ogen van het Hof hebben de rechtbanken als taak te zorgen voor een billijk proces. Ook moeten zij erop toezien dat de beschuldigde kan rekenen op een adequate en daadwerkelijke verdediging door een advocaat: hem dat recht ontzeggen gewoon omdat hij niet ter zitting aanwezig was, zou neerkomen op een onevenredig zware straf.

In het Belgische recht moet een beklaagde, behalve voor lichte misdrijven, doorgaans in persoon verschijnen zonder mogelijkheid zich te laten vertegenwoordigen.

RÉSUMÉ

Le 21 janvier 1999, la Cour européenne des droits de l'homme concluait à la violation par la Belgique de l'article 6, §§ 1er et 3, c), de la Convention européenne des droits de l'homme et des libertés fondamentales et confirmait sa jurisprudence selon laquelle un accusé qui évite délibérément de comparaître à son procès conserve néanmoins le droit d'être défendu par un avocat.

Pour la Cour, il appartient aux juridictions d'assurer le caractère équitable d'un procès et de veiller à ce que l'accusé soit adéquatement et effectivement défendu par un avocat : priver l'accusé de ce droit du seul fait de son absence aux débats, constituerait une sanction disproportionnée.

En droit interne, en règle générale, le prévenu comparet en personne, sauf pour les infractions mineures, sans possibilité de représentation.

Met dit wetsvoorstel willen de indieners het Belgische recht in overeenstemming brengen met de rechtspraak van het Hof van Straatsburg. Zonder afbreuk te doen aan de verplichting om in persoon te verschijnen, strekt dit wetsvoorstel er derhalve toe beschuldigten en beklaagden het recht te geven zich in alle omstandigheden voor onze hoven en rechtbanken te laten vertegenwoordigen door een advocaat die daartoe bijzonder gemachtigd werd. Ten opzichte van de vertegenwoordigde persoon zal het vonnis in dat geval wel de draagwijdte hebben van een op tegenspraak gewezen vonnis.

Par la présente proposition, les auteurs désirent, sans porter atteinte à l'obligation du prévenu de comparaître personnellement, mettre le droit belge en conformité avec la jurisprudence de la Cour de Strasbourg, en autorisant, devant les cours et tribunaux, en toute circonstance, au prévenu et à l'accusé de se faire représenter par un avocat muni d'un mandat spécial. Dans ce cas cependant, la décision rendue sera contradictoire par rapport à la personne représentée.

AGALEV-ECOLO	:	Anders gaan leven / Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales
CD&V	:	Christen-Democratisch en Vlaams
FN	:	Front National
PRL FDF MCC	:	Parti Réformateur libéral - Front démocratique francophone-Mouvement des Citoyens pour le Changement
PS	:	Parti socialiste
PSC	:	Parti social-chrétien
SP	:	Socialistische Partij
VLAAMS BLOK	:	Vlaams Blok
VLD	:	Vlaamse Liberalen en Democraten
VU&ID	:	Volksunie&ID21

Afkortingen bij de nummering van de publicaties :		Abréviations dans la numérotation des publications :	
DOC 50 0000/000 :	Parlementair document van de 50e zittingsperiode + nummer en volgnummer	DOC 50 0000/000 :	Document parlementaire de la 50e législature, suivi du n° et du n° consécutif
QRVA :	Schriftelijke Vragen en Antwoorden	QRVA :	Questions et Réponses écrites
CRIV :	Integraal Verslag (op wit papier, bevat de bijlagen en het Beknopt Verslag, met kruisverwijzingen tussen Integraal en Beknopt Verslag)	CRIV :	Compte Rendu Intégral (sur papier blanc, avec annexes et CRA, avec renvois entre le CRI et le CRA)
CRIV :	Voorlopige versie van het Integraal Verslag (op groen papier)	CRIV :	Version Provisoire du Compte Rendu intégral (sur papier vert)
CRABV :	Beknopt Verslag (op blauw papier)	CRABV :	Compte Rendu Analytique (sur papier bleu)
PLEN :	Plenum (witte kaft)	PLEN :	Séance plénière (couverture blanche)
COM :	Commissievergadering (beige kaft)	COM :	Réunion de commission (couverture beige)

Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers Bestellingen : Natieplein 2 1008 Brussel Tel. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.deKamer.be e-mail : alg.zaken@deKamer.be	Publications officielles éditées par la Chambre des représentants Commandes : Place de la Nation 2 1008 Bruxelles Tél. : 02/ 549 81 60 Fax : 02/549 82 74 www.laChambre.be e-mail : aff.generales@laChambre.be
---	--

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Op 21 januari 1999, naar aanleiding van het arrest-«Van Geyseghem», oordeelde het Europees Hof voor de Rechten van de Mens met zestien stemmen tegen één dat België artikel 6, §§ 1 en 3, c), van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden had geschonden. Met die uitspraak bevestigde het Hof zijn rechtspraak in verband met de netelige vraag of een beschuldigde die met opzet van zijn proces wegblijft, desondanks nog het recht heeft door een advocaat te worden verdedigd¹.

Alvorens dieper op die rechtspraak in te gaan, is het van belang eerst een onderscheid te maken tussen drie hypothesen:

de wet of de rechtbank staan toe dat de beklaagde door een advocaat wordt vertegenwoordigd. In dat geval wordt het vonnis op tegenspraak gewezen;

de wet of de rechtbank eisen dat de beklaagde in persoon verschijnt, maar die gaat daar niet op in. In dat geval wordt het vonnis bij verstek gewezen;

de wet of de rechtbank eisen dat de beklaagde in persoon verschijnt. Die gaat daar echter niet op in, maar geeft wel de opdracht aan een advocaat om hem te vertegenwoordigen en hem in zijn afwezigheid te verdedigen. Kan die advocaat hem echter wel geldig verdedigen als zijn cliënt de verplichting om in persoon aanwezig te zijn naast zich neerlegt? Dit wetsvoorstel voorziet in een wettelijke regeling voor die hypothese, waarover dus ook het Hof van Straatsburg zich al heeft moeten uitspreken.

Dat gebeurde in drie zaken waarin met name Frankrijk en Nederland betrokken waren². In die drie gevallen waren de verzoekende partijen bij verstek veroordeeld zonder dat hun raadsman de toestemming had gekregen hen te verdedigen en zonder dat het mogelijk was geweest tegen de in hoger beroep gewezen veroordeling verzet aan te tekenen.

¹ Arrest Van Geyseghem v. België, 21 januari 1999, Nederlandse vertaling via www.just.fgov.be/html_dg1/vgnl.htm.

² Arrest Poitrimol v. Frankrijk, 23 november 1993, série A, nr. 277-A, blz. 13, § 29, blz. 15, § 35; Arrest Lala v. Nederland, 22 september 1994, série A, nr. 297-A, blz. 13, §§ 31 en 33; Arrest Pelladoah v. Nederland, 22 september 1994, série A, nr. 297-B, blz. 34, § 38, blz. 34-35, § 40.

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES. MESSIEURS

Le 21 janvier 1999, à l'occasion de l'arrêt «Van Geyseghem», la Cour européenne des droits de l'homme concluait, par seize voix contre une, à la violation par la Belgique de l'article 6, §§ 1er et 3, c), de la Convention européenne des droits de l'homme et des libertés fondamentales et confirmait sa jurisprudence relative à la délicate question de savoir si un accusé qui évite délibérément de comparaître à son procès conserve néanmoins le droit d'être défendu par un avocat ¹.

Avant d'analyser plus avant cette jurisprudence, il y a lieu de faire une distinction entre trois cas de figure :

La loi ou le tribunal autorisent le prévenu à être représenté par un avocat. Dans cette hypothèse, le jugement est rendu de manière contradictoire ;

La loi ou le tribunal exigent la comparution personnelle du prévenu mais ce dernier s'abstient de se présenter. Dans cette hypothèse, le jugement est rendu par défaut ;

La loi ou le tribunal exigent la comparution personnelle du prévenu, ce dernier s'abstient de se présenter mais charge néanmoins un avocat de le représenter et d'assurer sa défense en son absence. Dans ce cas, malgré le fait que le prévenu ne respecte pas l'obligation d'être présent, l'avocat peut-il valablement défendre son client ? C'est à propos de cette dernière situation que la Cour de Strasbourg s'est prononcée et que la présente proposition entend légiférer.

La Cour européenne des droits de l'homme avait déjà eu l'occasion de se prononcer sur cette question dans trois affaires mettant en cause la France et les Pays-Bas ². Il s'agissait, dans ces trois cas, de requérants condamnés par défaut sans que leur conseil n'ait été autorisé à assurer leur défense, et sans que la condamnation intervenue en degré d'appel n'ait pu faire l'objet d'une opposition.

¹ Arrêt Van Gyseghem c. Belgique du 21 janvier 1999, Recueil des arrêts et des décisions 1999 I, p161

² Arrêt Poitrimol c. France du 23 novembre 1993, série A n° 277-A, p. 13, § 29, p. 15, § 35 ; Arrêt Lala c. Pays-Bas du 22 septembre 1994, série A n° 297-A, p. 13, §§ 31 et 33 ; Arrêt Pelladoah c. Pays-Bas du 22 septembre 1994, série A n° 297-B, p. 34, § 38, pp. 34-35, § 40 ;

Door zich in algemene bewoordingen uit te drukken, erkende het Europees Hof voor de Rechten van de Mens dat de verschijning van een beklaagde van wezenlijk belang is om ervoor te zorgen dat het proces billijk en eerlijk verloopt. Niettemin heeft het Hof erop gewezen dat het eveneens van cruciaal belang is «dat de beschuldigde op adequate wijze wordt verdedigd [...], *a fortiori* wanneer, zoals dit het geval is in het Nederlandse recht, de in hoger beroep gewezen beslissingen niet vatbaar zijn voor verzet»³. Het Hof voegde daaraan toe dat, bij een afweging tussen beide belangen, laatstgenoemd belang primeert en dat bijgevolg de afwezigheid van een beschuldigde – ook al werd die naar behoren opgeroepen en ook al had hij geen geldig excuus voor zijn afwezigheid – niet kan rechtvaardigen dat hij het recht zou verliezen op bijstand door een raadsman, zoals artikel 6, § 3, c), van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden bepaalt.

Het beginsel leek dus aanvaard, maar er bleven vragen rijzen omtrent de exacte draagwijdte van de aldus door het Hof gewezen rechtspraak. Had het Hof ook zo geoordeeld indien de niet-verschijnende partijen wel het recht hadden gehad verzet aan te tekenen? De drie voormelde zaken hadden immers uitsluitend betrekking op beslissingen waartegen de veroordeelden geen verzet konden aantekenen.

Sinds het arrest van 21 januari 1999 heeft het Hof alle dubbelzinnigheid terzake weggewerkt, door het als volgt te stellen: «Het Hof kan de Belgische Regering niet volgen, wanneer zij zegt dat de vaststelling van de afwezigheid van een mogelijkheid van verzet tegen een bij verstek veroordeelde beslissend is geweest in de motivering van de arresten Lala en Pelladoah. Het is ten overvloede dat de zin werd ingevoegd die begint met de bijwoordelijke uitdrukking «*a fortiori*» [...]. Het Hof heeft integendeel gesteld dat het belang om op adequate wijze te worden verdedigd de bovenhand had. Het recht van iedere beschuldigde om daadwerkelijk te worden verdedigd door een advocaat, is een van de fundamentele elementen van het eerlijk proces. Een beschuldigde verliest niet het genot ervan door het louter feit van zijn afwezigheid bij de debatten. Zelfs al moet de wetgever ongerechtvaardigde onthoudingen kunnen ontmoedigen, toch mag hij ze niet bestraffen door af te wijken van het recht op bijstand van een raadsman»⁴.

S'exprimant en termes généraux, la Cour européenne des droits de l'homme reconnaissait que la comparution d'un prévenu revêt une importance capitale dans l'intérêt d'un procès équitable et juste. Elle soulignait cependant qu'il est aussi «d'une importance cruciale que l'accusé soit adéquatement défendu, *a fortiori* lorsque, comme c'est le cas en droit néerlandais, les décisions rendues par défaut en appel ne sont pas susceptibles d'opposition»³. La Cour ajoutait que si l'on met en balance ces deux intérêts, le dernier prévaut, et précisait, par conséquent, que le fait que l'accusé, bien que dûment assigné, ne comparaisse pas, ne saurait – même à défaut d'excuse – justifier qu'il soit privé du droit à l'assistance d'un défenseur que lui reconnaît l'article 6, § 3, c), de la Convention européenne des droits de l'homme.

Le principe semblait donc acquis. Toutefois, des interrogations subsistaient sur la portée exacte de la jurisprudence développée par la Cour. La solution aurait-elle été identique si un droit d'opposition avait été prévu au profit du condamné défaillant ? En effet, les trois affaires ne concernaient que des décisions contre lesquelles les requérants n'étaient pas recevables à former opposition.

Depuis l'arrêt du 21 janvier 1999, la Cour a levé toute ambiguïté sur ce point en s'exprimant en ces termes «la Cour ne peut suivre le gouvernement belge lorsqu'il dit que la constatation de l'absence d'une possibilité d'opposition contre un condamné par défaut a été décisive dans la motivation des arrêts Lala et Pelladoah. C'est de manière surabondante que la proposition commençant par la locution adverbiale «*a fortiori*» a été introduite». La Cour affirme encore et ce, en termes tout à fait généraux, «la Cour a au contraire affirmé que l'intérêt d'être adéquatement défendu prévalait. Le droit de tout accusé à être effectivement défendu par un avocat figure parmi les éléments fondamentaux du procès équitable. Un accusé n'en perd pas le bénéfice du seul fait de son absence aux débats. Même si le législateur doit pouvoir décourager les abstentions injustifiées, il ne peut les sanctionner en dérogeant au droit à l'assistance d'un défenseur»⁴.

³ Arrest Lala v. Nederland, 22 september 1994, *op. cit.*, blz. 13, § 33; Arrest Pelladoah v. Nederland, 22 september 1994, *op. cit.*, blz. 34-35, § 40.

⁴ Arrest Van Geyseghem v. België, 21 januari 1999, *op. cit.*, § 34.

³ Arrêt Lala c. Pays-Bas du 22 septembre 1994, *op. cit.*, p. 13, § 33; Arrêt Pelladoah c. Pays-Bas du 22 septembre 1994, *op. cit.*, p. 34-35, § 40.

⁴ Arrêt Van Gyseghem c. Belgique du 21 janvier 1999, *op. cit.*, p. 170, §34.

Door dat beginsel duidelijk te verwoorden, ondergraaft het Hof van Straatsburg geenszins het nut van de verschijning in persoon. Het Hof herinnert er immers aan dat «het verschijnen van een beklaagde van kapitaal belang was vanwege zowel diens recht om gehoord te worden als vanwege de noodzaak de juistheid van zijn beweringen na te gaan en ze te confronteren met de verklaringen van het slachtoffer, wiens belangen moeten worden beschermd, alsmede van de getuigen»⁵. Het Hof vindt dat de aanwezigheid van de beklaagde op de terechtzitting bevorderlijk is voor een gedegen rechtsbedeling. De wetgever mag dus maatregelen nemen om ongeoorloofde afwezigheden tegen te gaan, maar hij mag daarbij niet zover gaan dat hij de beschuldigde het recht op verdediging door een raadsheer ontzegt. In de ogen van het Hof hebben de rechtbanken als taak te garanderen dat een proces billijk verloopt en erop toe te zien dat de beschuldigde adequaat en daadwerkelijk door een advocaat wordt verdedigd. De beschuldigde verbieden zich te laten verdedigen omdat hij niet op de terechtzitting is verschenen, is volgens het Hof een onevenredig zware straf.

Artikel 6, § 3, c), van het Verdrag verleent de beschuldigde het grondrecht «zichzelf te verdedigen of de bijstand te hebben van een raadsman naar zijn keuze». Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geeft de beschuldigde dus de keuze: ofwel neemt hij zijn eigen verdediging op zich, ofwel laat hij zich bijstaan door een raadsman. Die bepaling biedt de verweerder een alternatief, waarvan beide mogelijkheden garant staan voor een zo goed mogelijke verdediging. De beschuldigde kan zijn recht uitoefenen door op de terechtzitting te verschijnen of door dat niet te doen. In het eerste geval kan hij een beroep doen op een advocaat. In het tweede geval geeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens hem de mogelijkheid zich door een advocaat naar keuze te laten vertegenwoordigen. Precies die mogelijkheid moet in ons recht worden ingevoerd.

Een van de rechters van het Europees Hof voor de Rechten van de mens verwoordt het als volgt: «[h]et recht van de verweerder om zijn proces niet bij te wonen stemt in ruime mate overeen met zijn recht om het stilzwijgen te bewaren. Indien, in de naam van de erkende voordelen die de rechtsbedeling daaruit haalt,

En énonçant ce principe, la Cour de Strasbourg ne remet absolument pas en question l'utilité de la comparution du prévenu. Elle rappelle d'ailleurs que «la comparution d'un prévenu revêt une importance capitale en raison tant du droit de celui-ci à être entendu que de la nécessité de contrôler l'exactitude de ses affirmations et de les confronter avec les dires de la victime dont il y a lieu de protéger les intérêts, ainsi que des témoins»⁵. La Cour estime que la présence du prévenu à l'audience favorise l'administration d'une bonne justice. Le législateur peut donc prendre les mesures visant à décourager les abstentions injustifiées, mais ne peut aller jusqu'à priver l'accusé du droit à l'assistance d'un défenseur. Pour la Cour, il appartient aux juridictions d'assurer le caractère équitable d'un procès et de veiller à ce que l'accusé soit adéquatement et effectivement défendu par un avocat. Selon la Cour, priver l'accusé de ce bénéfice du seul fait de son absence aux débats constituerait une sanction disproportionnée.

L'article 6, §3, c), énonce le droit fondamental de l'accusé de «se défendre lui-même ou avoir l'assistance d'un défenseur de son choix». La Cour européenne des droits de l'homme laisse le choix à l'accusé : soit assurer lui-même sa défense, soit se faire aider d'un défenseur. Cet article offre au défendeur une alternative dont les deux termes visent à lui permettre d'assurer au mieux sa défense. L'accusé peut exercer ce droit soit en comparissant à l'audience, soit en ne s'y présentant pas. Dans le premier cas, il peut recourir aux services d'un avocat. Dans le second, la Cour européenne des droits de l'homme lui permet de se faire représenter par un avocat de son choix. C'est précisément ce dernier cas qu'il est proposé de traduire dans notre droit.

Comme l'explique un des juges de la Cour européenne des droits de l'homme «Le droit du défendeur de ne pas assister à son procès correspond assez étroitement à son droit de garder le silence. Si, au nom des avantages reconnus qu'en retire l'administration de la justice, il fallait considérer la présence de l'ac-

⁵ Arrest Van Geyseghem v. België, 21 januari 1999, *op. cit.*, blz. 170, § 33.

⁵ Arrêt Van Gyseghem c. Belgique du 21 janvier 1999, *op. cit.*, p 170, § 33.

de aanwezigheid van de beschuldigde op zijn proces zou moeten worden beschouwd als zijnde een voorafgaande voorwaarde voor iedere verdediging, zou men dezelfde argumenten kunnen doen gelden om hem er toe te verplichten te verzaken aan zijn recht op stilzwijgen en met andere woorden ook hier het belang van een goede rechtsbedeling aanvoeren»⁶. Zoals de rechter aangeeft, heeft zelfs een op de terechtzitting verschenen beklaagde het onvervreemdbare recht het stilzwijgen te bewaren. Een zwijgende beklaagde voegt evenwel niet meer aan het proces toe dan een afwezige beklaagde – ongeacht de voordelen voor de rechtsbedeling die met de aanwezigheid van die beklaagde worden beoogd.

In het Belgische recht bepalen de artikelen 152, 185 en 381 van het Wetboek van strafvordering hoe een vervolgte persoon voor een strafrechtelijke instantie moet verschijnen.

Volgens artikel 152 van het Wetboek van strafvordering mag de beklaagde zich in politiezaken laten vertegenwoordigen, behalve voor ernstige verkeersovertredingen zoals onopzettelijke doding, ongeval in staat van dronkenschap enzovoort. In correctionele zaken moet de beklaagde krachtens artikel 185 persoonlijk verschijnen, behalve voor beperkte uitzonderingen. Naar luid van artikel 381 moet de beschuldigde in persoon voor het hof van assisen verschijnen⁷.

De indieners zijn zich bewust van het belang van de verschijning in persoon van de beschuldigde en de beklaagde en wensen die verplichting dan ook te handhaven. De bestaande regels moeten onverkort in ons recht opgenomen blijven.

cusé à son procès comme une condition préalable à toute défense, on pourrait faire valoir les mêmes arguments pour l'obliger à renoncer à son droit au silence, c'est-à-dire invoquer aussi l'intérêt d'une bonne administration de la justice»⁶. En effet, comme le soulève ce juge, même s'il est présent, le prévenu a un droit inaliénable à garder le silence. Or, un prévenu muet est presque aussi utile qu'un prévenu absent et ce, quels que soient les avantages pour l'administration de la justice que l'on entend tirer de la présence de ce prévenu.

En droit interne, la manière dont la personne poursuivie doit comparaître devant les juridictions répressives est réglée par les articles 152, 185 et 381 du Code d'instruction criminelle.

En matière de police, selon l'article 152 du Code d'instruction criminelle, le prévenu peut se faire représenter, sauf pour des délits graves en matière de roulage tels que l'homicide involontaire, accident en état d'ébriété etc. En matière correctionnelle l'article 185 impose la comparution personnelle du prévenu, sauf exceptions limitées. Enfin devant la Cour d'assise, l'article 381 requiert la présence de l'accusé en personne⁷.

Les auteurs sont conscients de l'importance de la comparution personnelle du prévenu et de l'accusé et, à ce titre, désirent maintenir l'obligation de comparaître personnellement. Les règles existantes doivent donc rester inscrites en tant que telles dans notre droit.

⁶ Arrest Van Geyseghem v. België, 21 januari 1999, *op. cit.*, overeenkomstig oordeel van rechter Bonello.

⁷ Zie in dat verband Olivier Klees, *La représentation du prévenu par l'avocat en matière pénale*, Rev. Dr. Pén. 1995, blz. 669-677, alsmede de wet van 30 juni 2000 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, van artikel 27 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis en van artikel 837 van het Gerechtelijk Wetboek, teneinde de rechtspleging voor het hof van assisen te stroomlijnen, die de bepalingen in verband met het verstek opheft, maar de verplichting van persoonlijke verschijning van de beschuldigde handhaaft.

⁶ Arrêt Van Gyseghem c. Belgique du 21 janvier 1999, *op. cit.*, Opinion concordante de M. le juge Bonello p 176

⁷ Voir sur cette question Olivier Klees, *La représentation du prévenu par l'avocat en matière pénale*, Rev. dr. pén. 1995, p. 669-677 ainsi que la loi du 30 juin 2000 modifiant le Code d'instruction criminelle, l'article 27 de la loi du 20 juillet 1990 relative à la détention préventive et l'article 837 du Code judiciaire, en vue de rationaliser la procédure devant la cour d'assises qui abroge les dispositions concernant la contumace mais maintient l'obligation de comparution personnelle de l'accusé.

Overeenkomstig de rechtspraak van het Hof van Straatsburg moet de huidige sanctie die de advocaat van de afwezige belet te verschijnen echter worden opgeheven.

Daarom wijzigt dit wetsvoorstel de bepalingen van het Wetboek van strafvordering op het stuk van het uitspreken van het vonnis bij verstek, door de advocaat toe te staan zijn afwezige cliënt te vertegenwoordigen en al diens rechten uit te oefenen.

Het vonnis of het arrest dat wordt uitgesproken als gevolg van de verschijning van de advocaat zal op tegenspraak worden gewezen, wat twee belangrijke gevolgen heeft: het is onmogelijk om verzet aan te tekenen tegen de beslissing en de beroepstermijnen (15 dagen om hoger beroep in te stellen) gaan in vanaf het tijdstip waarop het vonnis wordt uitgesproken.

De beklaagde of de beschuldigde die verstek laat gaan en tegen wie bijvoorbeeld een gevangenisstraf werd uitgesproken heeft thans immers de mogelijkheid om verzet aan te tekenen als hij wordt opgesloten, soms jaren nadien, aangezien het verzet mogelijk blijft gedurende 15 dagen nadat hij kennis heeft gekregen van het vonnis, vaak op het tijdstip van de opsluiting.

Die mogelijkheid zal niet meer bestaan ingeval de beklaagde door zijn advocaat werd vertegenwoordigd. Het verzet is *de facto* onmogelijk en de beroepstermijn zal verstreken zijn 15 dagen nadat het vonnis is uitgesproken.

Gelet op die zeer ingrijpende gevolgen lijkt het opportuun te vragen dat de advocaat een schriftelijke machtiging overlegt waaruit blijkt dat de beklaagde zich bewust is van de aldus verleende machtiging, dat wil zeggen:

- 1° dat het ontbreken van een persoonlijke verschijning in strijd is met de wet;
- 2° dat zal worden beschouwd dat het vonnis dat zal worden uitgesproken als gevolg van de verschijning, op tegenspraak is gewezen, wat tot gevolg heeft:
 - dat het onmogelijk is om verzet aan te tekenen;
 - dat de beroepstermijnen ingaan op het tijdstip waarop de beslissing wordt gewezen.

De machtiging zal bovendien bijzonder moeten zijn omdat zal moeten worden aangegeven voor welke zaak en voor welke terechtzitting ze gegeven is.

Die vormvereiste beantwoordt tevens aan de zorgpunten van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in verband met de waarborgen die ertoe strek-

Cependant, conformément à la jurisprudence de la Cour de Strasbourg, la sanction actuelle qui empêche l'avocat de l'absent de comparaître doit être abrogée.

C'est la raison pour laquelle la présente proposition modifie les dispositions du Code d'instruction criminelle en ce qui concerne la prononciation du jugement par défaut, en permettant à l'avocat de représenter son client absent et exercer tous ses droits.

Cependant, le jugement ou l'arrêt prononcé à la suite de la comparution de l'avocat sera contradictoire, emportant deux conséquences majeures : l'impossibilité de faire opposition à la décision, et le fait que les délais de recours (15 jours pour l'appel) courent dès la prononciation du jugement.

En effet, actuellement, le prévenu ou l'accusé qui fait défaut, et contre lequel, par exemple, une peine d'emprisonnement a été prononcée, a la possibilité de faire opposition lorsqu'il est incarcéré, parfois des années plus tard, dans la mesure où l'opposition reste possible pendant 15 jours après qu'il ait pris connaissance du jugement, souvent au moment de l'emprisonnement.

Dans le cas où le prévenu aura été représenté par son avocat, cette possibilité n'existera plus. De fait, l'opposition n'est pas possible et le délai d'appel sera écoulé 15 jours après la prononciation du jugement.

Eu égard à ces conséquences très importantes, il paraît opportun de demander que l'avocat fasse la preuve d'un mandat écrit, d'où il résulte que le prévenu est conscient des conséquences du mandat ainsi donné, c'est-à-dire :

- 1° que l'absence de comparution personnelle est contraire à la loi ;
- 2° que le jugement qui interviendra à la suite de la comparution sera considéré comme étant contradictoire, avec pour conséquences :
 - l'impossibilité de faire opposition ;
 - les délais de recours courent dès la prononciation de la décision.

De plus, le mandat devra être spécial dans la mesure où il devra mentionner la cause et l'audience pour laquelle il est donné.

Ce formalisme répond également aux préoccupations de la Cour européenne des droits de l'homme concernant les garanties nécessaires visant à ce que le pré-

ken dat de beklaagde niet de mogelijkheid wordt ontzegd om zijn eigen proces bij te wonen⁸.

Rekening houdend met de rechtspraak van het Hof van Straatsburg in verband met artikel 6, § 1 en 3, c), van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden moet de Belgische wetgeving dus worden gewijzigd teneinde een minimum aan rechtszekerheid te waarborgen. Hier geldt namelijk het principe dat de rechtstreeks toepasbare internationale rechtsnorm primeert boven de interne rechtsnorm waarmee hij in strijd is. In de strafprocedure moeten twee fundamentele belangen met elkaar worden verzoend : het belang van de gemeenschap en het individueel belang. Het belang van de gemeenschap vereist dat degenen die een misdrijf hebben gepleegd, worden geïdentificeerd, voor de rechtbank worden vervolgd en worden gestraft. Het individueel belang vereist dat onze strafrechtprocedure de grondrechten van de burger waarborgt, waarvan het recht op vrijheid en het recht om zich in de beste omstandigheden te verdedigen de belangrijkste zijn. Dit wetsvoorstel beantwoordt aan die tweede vereiste en strekt ertoe de beklaagde zijn recht op verdediging niet te ontzeggen indien hij ervoor kiest zijn fundamenteel recht om te verschijnen niet uit te oefenen.

venu ne soit pas privé de son droit d'assister à son propre procès⁸.

En conclusion, eu égard à la jurisprudence développée par la Cour de Strasbourg concernant l'article 6, §§ 1er et 3, c), de la Convention européenne des droits de l'homme et des libertés fondamentales, la législation belge doit être modifiée et ce, afin de garantir un minimum de sécurité juridique dans la mesure où le principe de la primauté de la norme de droit international directement applicable sur la norme de droit interne en conflit avec lui trouve à s'appliquer en l'espèce. La procédure pénale se doit de concilier deux intérêts fondamentaux : l'intérêt de la collectivité et l'intérêt individuel. L'intérêt de la collectivité impose que les auteurs d'infractions soient identifiés, poursuivis devant les tribunaux et sanctionnés. L'intérêt individuel exige quant à lui que notre procédure pénale garantisse les droits fondamentaux du citoyen dont le plus essentiel est le droit à la liberté, et le droit de le défendre dans les meilleures conditions. Cette proposition répond à ce deuxième impératif et vise à ne pas priver le prévenu de son droit à la défense s'il choisit de ne pas exercer son droit fondamental à comparaître.

Daniel BACQUELAINE (PRL-FDF-MCC)
Jacqueline HERZET (PRL-FDF-MCC)
Anne BARZIN (PRL-FDF-MCC)

⁸ Arrest Poitrimol v. Frankrijk van 23 november 1993, reeks A, nr. 277-A, § 31 :

«31. Une procédure se déroulant en l'absence du prévenu n'est pas en principe incompatible avec la Convention s'il peut obtenir ultérieurement qu'une juridiction statue à nouveau, après l'avoir entendu, sur le bien-fondé de l'accusation en fait comme en droit (voir, mutatis mutandis, l'arrêt Colozza précité, série A n° 89, p. 14, par. 27, et p. 15, par. 29). On peut se demander si cette dernière exigence subsiste quand l'intéressé a renoncé à son droit de comparaître et de se défendre, mais quoi qu'il en soit pareille renonciation doit, pour entrer en ligne de compte sous l'angle de la Convention, se trouver établie de manière non équivoque et s'entourer d'un minimum de garanties correspondant à sa gravité (arrêt Pfeifer et Plankl c. Autriche du 25 février 1992, série A n° 227, pp. 16-17, par. 37).».

⁸ Arrêt Poitrimol c. France du 23 novembre 1993, série A n° 277-A, § 31 :

«31. Une procédure se déroulant en l'absence du prévenu n'est pas en principe incompatible avec la Convention s'il peut obtenir ultérieurement qu'une juridiction statue à nouveau, après l'avoir entendu, sur le bien-fondé de l'accusation en fait comme en droit (voir, mutatis mutandis, l'arrêt Colozza précité, série A n° 89, p. 14, par. 27, et p. 15, par. 29). On peut se demander si cette dernière exigence subsiste quand l'intéressé a renoncé à son droit de comparaître et de se défendre, mais quoi qu'il en soit pareille renonciation doit, pour entrer en ligne de compte sous l'angle de la Convention, se trouver établie de manière non équivoque et s'entourer d'un minimum de garanties correspondant à sa gravité (arrêt Pfeifer et Plankl c. Autriche du 25 février 1992, série A n° 227, pp. 16-17, par. 37).».

WETSVOORSTEL**Artikel 1**

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

Artikel 152 van het Wetboek van strafvordering, gewijzigd bij de wetten van 11 juli 1994 en 4 mei 1999, wordt aangevuld als volgt:

«§ 5. Zelfs als de beklaagde de verplichting om in persoon te verschijnen niet nakomt, behoudt hij het recht op de bijstand van een advocaat die een bijzondere machtiging heeft en voor hem moet kunnen verschijnen en al zijn rechten uitoefenen. Het vonnis ten aanzien van de afwezige beklaagde voor wie aldus een advocaat is verschenen, zal echter op tegenspraak worden gewezen.

De bijzondere machtiging wordt toegevoegd aan het dossier van de procedure en bevat op straffe van nietigheid:

- 1° de identiteit van de volmachtgever;
- 2° de identiteit van de gemachtigde advocaat;
- 3° de nauwkeurige bepaling van de zaak en van de terechtzitting waarvoor de machtiging wordt verleend;
- 4° de waarschuwing dat het niet verschijnen in persoon in strijd is met de wet;
- 5° de waarschuwing aan de volmachtgever dat ervan zal worden uitgegaan dat de beslissing die zou kunnen worden genomen als gevolg van de terechtzitting waarop hij vertegenwoordigd zal zijn, gewezen is op tegenspraak, wat de mogelijkheid uitsluit om verzet aan te tekenen en waardoor de beroepstermijnen ingaan van zodra de beslissing uitgesproken is.».

Art. 3

Artikel 186 van hetzelfde Wetboek wordt aangevuld als volgt:

«Zelfs als de beklaagde de verplichting om in persoon te verschijnen niet nakomt, behoudt hij het recht op de bijstand van een advocaat die een bijzondere machtiging heeft en voor hem moet kunnen verschijnen en al zijn rechten uitoefenen. Het vonnis ten aanzien van de afwezige beklaagde voor wie aldus een advocaat is verschenen, zal echter op tegenspraak worden gewezen.

PROPOSITION DE LOI.**Article 1er**

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

L'article 152 du Code d'instruction criminelle, modifié par les lois du 11 juillet 1994 et du 4 mai 1999, est complété comme suit :

« § 5. Même si le prévenu ne défère pas à l'obligation de comparaître en personne, il garde le droit à l'assistance d'un avocat qui, nanti d'un mandat spécial, doit pouvoir comparaître pour lui et exercer tous ses droits. Toutefois, il sera statué contradictoirement à l'égard du prévenu absent pour lequel un avocat aura ainsi comparu.

Le mandat spécial est versé au dossier de la procédure et contient, à peine de nullité :

- 1° l'identité du mandant ;
- 2° l'identité de l'avocat mandaté ;
- 3° la détermination précise de l'affaire et de l'audience pour laquelle il est donné mandat ;
- 4° l'avertissement du fait que de ne pas comparaître en personne est contraire à la loi ;
- 5° l'avertissement au mandant que le jugement qui interviendrait à la suite de l'audience où il sera représenté sera considéré comme étant contradictoire, excluant dès lors la possibilité de faire opposition et faisant courir les délais de recours dès sa prononciation.».

Art. 3

L'article 186 du même Code est complété comme suit :

«Même si le prévenu ne défère pas à l'obligation de comparaître en personne, il garde le droit à l'assistance d'un avocat qui, nanti d'un mandat spécial, doit pouvoir comparaître pour lui et exercer tous ses droits. Toutefois, il sera statué contradictoirement à l'égard du prévenu absent pour lequel un avocat aura ainsi comparu.

De bijzondere machtiging wordt toegevoegd aan het dossier van de procedure en bevat op straffe van nietigheid:

- 1° de identiteit van de volmachtgever;
- 2° de identiteit van de gemachtigde advocaat;
- 3° de nauwkeurige bepaling van de zaak en van de terechtzitting waarvoor de machtiging wordt verleend;
- 4° de waarschuwing dat het niet verschijnen in persoon in strijd is met de wet;
- 5° de waarschuwing aan de volmachtgever dat ervan zal worden uitgegaan dat de beslissing die zou kunnen worden genomen als gevolg van de terechtzitting waarop hij vertegenwoordigd zal zijn, gewezen is op tegenspraak, wat de mogelijkheid uitsluit om verzet aan te tekenen en waardoor de beroepstermijnen ingaan van zodra de beslissing uitgesproken is.».

Art. 4

Artikel 381, eerste lid, van hetzelfde Wetboek, hersteld bij de wet van 30 juni 2000, wordt aangevuld als volgt:

«Indien de beschuldigde de verplichting om in persoon te verschijnen echter niet nakomt, behoudt hij het recht op de bijstand van een advocaat die een bijzondere machtiging heeft en voor hem moet kunnen verschijnen en al zijn rechten uitoefenen. Het vonnis ten aanzien van de beschuldigde voor wie aldus een advocaat is verschenen, zal echter op tegenspraak worden gewezen.

De bijzondere machtiging wordt toegevoegd aan het dossier van de procedure en bevat op straffe van nietigheid:

- 1° de identiteit van de volmachtgever;
- 2° de identiteit van de gemachtigde advocaat;
- 3° de nauwkeurige bepaling van de zaak en van de terechtzitting waarvoor de machtiging wordt verleend;
- 4° de waarschuwing dat het niet verschijnen in persoon in strijd is met de wet;
- 5° de waarschuwing aan de volmachtgever dat ervan zal worden uitgegaan dat het arrest dat zou kunnen worden uitgesproken als gevolg van die zitting waarop hij vertegenwoordigd zal zijn, gewezen is op tegenspraak, wat de mogelijkheid uitsluit om verzet aan te tekenen en waardoor de beroepstermijnen ingaan van zodra het arrest uitgesproken is.».

24 september 2001

Le mandat spécial est versé au dossier de la procédure et contient, à peine de nullité :

- 1° l'identité du mandant ;
- 2° l'identité de l'avocat mandaté ;
- 3° la détermination précise de l'affaire et de l'audience pour laquelle il est donné mandat ;
- 4° l'avertissement du fait que de ne pas comparaître en personne est contraire à la loi ;
- 5° l'avertissement au mandant que la décision qui interviendrait à la suite de l'audience où il sera représenté sera considérée comme étant contradictoire excluant dès lors la possibilité de faire opposition et faisant courir les délais de recours dès sa prononciation.».

Art. 4

L'article 381, alinéa 1er, du même Code, rétabli par la loi du 30 juin 2000, est complété comme suit :

«Néanmoins, si l'accusé ne défère pas à l'obligation de comparaître en personne, il garde le droit à l'assistance d'un avocat qui, nanti d'un mandat spécial, doit pouvoir comparaître pour lui et exercer tous ses droits. Toutefois, il sera statué contradictoirement l'égard de l'accusé pour lequel un avocat aura ainsi comparu.

Le mandat spécial est versé au dossier de la procédure et contient, à peine de nullité :

- 1° l'identité du mandant ;
- 2° l'identité de l'avocat mandaté ;
- 3° la détermination précise de l'affaire et de la session pour laquelle il est donné mandat ;
- 4° l'avertissement du fait que de ne pas comparaître en personne est contraire à la loi ;
- 5° l'avertissement au mandant que l'arrêt qui interviendra à la suite de la session où il sera représenté sera considéré comme étant contradictoire, excluant dès lors la possibilité de faire opposition et faisant courir les délais de recours dès sa prononciation.».

24 septembre 2001

Daniel BACQUELAINE (PRL-FDF-MCC)
Jacqueline HERZET (PRL-FDF-MCC)
Anne BARZIN (PRL-FDF-MCC)